

بصیرت و شناخت دشمن از دیدگاه شهید رئیس‌علی دلواری برای جوانان

مسعود محمدی^۱

چکیده

بصیرت و دشمن‌شناسی از مفاهیمی است که در قرآن و روایات مورد توجه قرار گرفته است و بر تیزهوشی مؤمن و دشمن‌شناسی او تأکید شده و لازمه مقابله با دشمن، دشمن‌شناسی است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و همراه با آغاز دفاع مقدس، بخش قابل توجهی از بیانات امام خامنه‌ای به حوزه دشمن‌شناسی و اندیشه‌های دفاعی اختصاص دارد. استان بوشهر منطقه‌ای در جنوب غرب ایران است که در طول تاریخ همواره مورد توجه بیگانگان بوده است. در این بین دولت انگلیس به عنوان متجاوزترین دولت، قصد تسخیر استان زرخیز بوشهر را داشته است؛ اما دلیرمردان بوشهری که از دل مردم برخاسته‌اند، مانع از سلطه بر این منطقه شدند. یکی از این سلحشوران که قیام مردمی علیه انگلیس در دوران مشروطیت را شکل داد، رئیس‌علی دلواری بود. مقاله بر آن است به روش توصیفی - تحلیلی شاخصه‌های فرهنگ دشمن‌شناسی رئیس‌علی دلواری را در اندیشه‌های امام خامنه‌ای به منظور شناخت مبانی دشمن‌شناسی بررسی و تحلیل کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که رئیس‌علی دلواری شخصیت نامدار و مبارزی است که به نماد مبارزه و مقاومت با استعمار و استکبار در تاریخ معاصر در مقابل متجاوزان به جنوب کشور شناخته می‌شود. مجاهدت‌های ایشان که طبق فتاوی‌ای علمای شیعه، در دوران جنگ جهانی اول (مشروطیت) صورت گرفت، نمونه برجسته مقاومت در برابر استعمار و حاکی از بینش دشمن‌شناسی عمیق اوست که امام خامنه‌ای بارها در سخنرانی‌های خود بدان اشاره کرده‌اند.

واژگان کلیدی

بصیرت، دشمن‌شناسی، اندیشه‌های امام خامنه‌ای، شهید رئیس‌علی دلواری.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران

❖ مقدمه

یکی از شناخت‌های ضروری و مهم در زندگی که به سعادت انسان نیز منجر می‌گردد، «دشمن‌شناسی» است. یکی از قیام‌هایی که در طول تاریخ ایران بر مبنای رفتارشناسی دشمن و بصیرت صورت گرفت، نهضت دلبران تنگستان به رهبری شهید رئیس‌علی دلواری است. ایشان به‌عنوان یک قهرمان با بصیرت دینی و میهن‌دوست که پرچم مبارزه و جهاد ضد اشغالگری علیه انگلیس متجاوز را در جنوب ایران زمین برافراشت، بسیار ستودنی است. مردم استان بوشهر در جوار خلیج فارس، همواره در برابر ظلم و استکبار مقاومت کرده و این منطقه به پایتخت و دارالحامه مبارزه با استعمار مشهور است. شهید رئیس‌علی دلواری سمل مقاومت جنوب کشور، با کسب حکم جهاد از علمایی چون علامه بلادی بوشهری و با تأسی از قرآن و سیره معصومین، علیه استعمار انگلیس خبیث قیام کرد و حماسه آفرید. ایشان با بصیرت و ولایتمداری، بسیج مردمی علیه چپاول گران تشکیل داد. این حرکت مردمی باعث خیزش عمومی شد. تاریخ ضد استعماری این منطقه به بیش از پنج قرن می‌رسد و چهار بار انگلیس به استان حمله کرد، اما دچار شکست و ذلت شد.

مقوله رفتارشناسی دشمنان همواره از بااهمیت‌ترین موضوعات زندگی بشر است به‌گونه‌ای که با تأملی دقیق در آیات قرآن در خواهیم یافت که تا چه اندازه قرآن کریم نسبت به «شناساندن دشمن» حساسیت نشان داده است، به‌طوری‌که بیش از هزار و پانصد آیه از آیات قرآن پیرامون دشمن‌شناسی است. این آیات، انواع دشمنان مؤمنان و نظام اسلامی، ابزار و شیوه‌های دشمن و راه‌های مقابله با آنان را به مسلمانان می‌آموزد. «هرکس که با حاکمیت نظام مستقل مردمی دینی مخالف است، دشمن است. طمع ورزان، غارتگران، سودجویان، زراندوزان، زورگویان، وابستگان، مایلین به فساد و کسانی که از حاکمیت فرهنگ دینی زیان شخصی می‌بینند، دشمن‌اند.» (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۹). دشمن اسلام، جبهه استکبار است. یکی از دول مستکبر عالم که از زمان‌های دور در مقابل اسلام می‌جنگد، انگلیس است. «انگلیس‌ها در منطقه ما همیشه منبع شر بودند، همیشه منبع نکبت برای ملت‌ها بودند؛ ضربه‌هایی که این‌ها به حیات ملت‌ها در

این منطقه زدند، شاید در کمتر نقطه‌ای در دنیا از سوی یک قدرتی نظیر داشته باشد.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵).

یکی از ویژگی‌های شهید رئیس‌علی دلواری شناخت دشمن است که این موضوع در بیانات امام خامنه‌ای بازتاب دارد. رهبر انقلاب بارها در طول سه دهه اخیر به شاخصه‌های فرهنگ دشمن‌شناسی این قهرمان در بیاناتش اشاره کرده است. مقاله بر آن است به روش توصیفی - تحلیلی بصیرت و دشمن‌شناسی شهید رئیس‌علی دلواری در اندیشه‌های رهبر انقلاب بپردازد و از این منظر این شاخصه‌ها را واکاوی نماید. پژوهش تلاش دارد تا به دو سؤال اساسی زیر پاسخ دهد:

۱. معیارهای دشمن‌شناسی رئیس‌علی دلواری با توجه به بیانات امام خامنه‌ای چیست؟
۲. امام خامنه‌ای چه ویژگی‌هایی را برای فرهنگ دشمن‌شناسی رئیس‌علی دلواری برمی‌شمارد؟

پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی که به دشمن‌شناسی رهبر انقلاب اشاره نموده‌اند عبارت‌اند از: پورفاضلی، سید امیر، دشمن‌شناسی، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴ ه.ش: کتاب پیش رو به‌منظور شناخت و روش‌های دشمن و راه‌های مقابله با آن در چهارده فصل تعاریف، ضرورت شناخت دشمن، علل و دلایل دشمنی، ماهیت و ویژگی‌های دشمن، اهداف دشمن، شیوه‌ها، ابزارها و زمینه‌های دشمن، برنامه‌ریزی‌های دشمن، شیوه‌ها و ابزار مقابله با دشمن، اقشار مورد هدف دشمن، عوامل کمک به دشمن، نقش امام راحل در مقابله با دشمن، ایستادگی در برابر دشمن، رسانه‌ها و دشمن، استعمار فرانکو و صهیونیسم، بزرگ‌ترین دشمن ملت ایران و کلام آخر باعنوان پایان رویارویی ما با دشمنان چه وقت خواهد بود؟ تنظیم شده است.

- اختر شهر، علی، دشمن‌شناسی از منظر مقام معظم رهبری، محله معارف، اسفند ۱۳۸۷ ه.ش،

شماره ۶۴

پژوهش‌هایی که به شهید رئیس‌علی دلواری پرداخته‌اند عبارت‌اند از: از این میان می‌توان به کتاب: شهید رئیس‌علی دلواری نماد غیرت دینی نوشته حسین نامور، نبرد رئیس‌علی زندگی‌نامه داستانی رئیس‌علی دلواری به قلم بهمن پگاه راد (۱۳۸۷)، تاج سر کرانه

(روایتی داستانی از زندگی و مبارزه رئیس‌علی دلواری) اثری از محمد ولی‌زاده (۱۳۸۸)، ناگفته‌هایی از قیام دشتی و تنگستان اثری از موسی رضا دهقانی (۱۳۸۷)، رئیس‌علی دلواری با عنوان فرعی تجاوز نظامی بریتانیا و مقاومت جنوب اثری از سیدقاسم یا حسینی (۱۳۹۱)، رئیس‌علی دلواری نویسنده: سیروس فتیحی (۱۳۹۲) اشاره کرد. اما تاکنون پژوهشی که به صورت مستقل به تبیین شاخصه‌های بصیرت و دشمن‌شناسی رئیس‌علی دلواری در آیین بیانات امام خامنه‌ای پردازد، مشاهده نشده است.

مبانی نظری پژوهش

معرفی شهید رئیس‌علی دلواری

رئیس‌علی دلواری (۱۳۰۳-۱۳۳۳ ق / ۱۸۸۶-۱۹۱۵ م)، از مبارزان راه آزادی و از مجاهدان مقابله با نیروهای استعمارگر انگلیسی در جنوب ایران در عصر مشروطیت است. «رئیس‌علی پسر زائر محمد و پدرش کدخدای روستای دلواری (بخش دلواری کنونی) در نزدیکی شهرستان بوشهر بود. دلواری مرکز بخش ساحلی و مرکز دلواری در شهرستان تنگستان (از توابع استان بوشهر) است. از زندگی پدر او اطلاع چندانی در دست نیست؛ مسلم آن است که او به وقت شهادت فرزندش در قید حیات بود و چون احمدشاه قاجار هنگام بازگشت از اروپا به بندر بوشهر رسید، زائر محمد را به حضور پذیرفت و لقب شجاع‌الدین به وی داد.» (موسوی‌نژاد، ۱۳۷۳: ۸۵).

رئیس‌علی در اوان کودکی و نوجوانی در روستای زادگاهش به مکتب رفت، اما تحصیلات مرتب و مداومی نداشت و تا حدی از معلومات مرسوم زمان بهره‌مند شد. از همان دوران، همانند نوجوانان تنگستان، تیراندازی، سوارکاری و به‌کاربردن اسلحه را آموخت. با شروع نهضت مشروطیت، رئیس‌علی درحالی که ۲۴ سال بیشتر نداشت از جمله پیشگامان مشروطه‌خواه در جنوب ایران شد و همکاری نزدیکی با محافل انقلابی و عناصر مشروطه‌طلب در بوشهر آغاز کرد.

با کودتای ضدانقلابی لیاخوف روسی علیه مشروطه خواهان و استقرار دیکتاتوری محمدعلی شاه قاجار، کانون مقاومت علیه استبداد صغیر در بوشهر به وجود آمد که در مرکز آن روحانی برجسته‌ای چون آیت‌الله سید مرتضی علم‌الهدی قرار داشت ایشان با همکاری رئیس‌علی دلواری

و هم‌زمان وی از تنگستان و دشتی طی یک هجوم ناگهانی بوشهر را از لوٹ وجود عناصر وابسته به دربار پاکسازی کرده و اداره امور گمرک و انتظامات را عهده‌دار شد.

«با وقوع جنگ جهانی اول، نیروهای انگلیسی دست‌اندازی به مناطق ساحلی ایران را به بهانهٔ مقابله با نیروهای آلمانی آغاز کردند. در پی آن، در بوشهر و اطراف آن، اتحادی از خان‌ها و دلبران منطقه برضد انگلیسی‌ها شکل گرفت» (بیات، ۱۳۷۷: ۶). هنگامی که مردم بوشهر به تشویق میرزا علی کازرونی و پیشوایی یکی از روحانیان مشروطه‌خواه جنوب، آیت‌الله سید مرتضی علم‌الهدی اهرمی، از پرداخت مالیات خودداری کردند، رئیس‌علی به تقاضای کازرونی با ۲۰۰ تفنگچی (تفنگدار) وارد بوشهر شد و گمرک آنجا را تصرف و مال‌التجارهٔ موجود در گمرک را تصاحب کرد؛ اما کوچک‌ترین حیف‌ومیلی در آن روا نداشت. این واقعه در ربیع‌الاول ۱۳۲۷ / مارس ۱۹۰۹ رخ داد، یعنی اندکی پس از آنکه بوشهر با کوشش سید مرتضی اهرمی به تصرف آزادی‌خواهان درآمد (حاجی‌نژاد، ۱۳۷۱: ۳۴).

رئیس‌علی بعد از این که قوای انگلیس بوشهر را به تصرف خود درآوردند، به مقابله با تجاوزگران پرداخت و شکست‌های سنگینی بر آنان وارد کرد. پس از اشغال بوشهر در رمضان سال ۱۳۳۳ قمری، نیروهای انگلیسی قصد تصرف دلوار را کردند محلی که پیش از آن، چند بار سربازان انگلیسی به آنجا یورش برده و هر بار طعم تلخ شکست را چشیده بودند. رئیس‌علی همراه با یاران خود، علیه اشغالگران وارد نبرد شد و نیروهای متجاوز را که قریب به ۵ هزار نفر بودند، تار و مار کرد. قیام مردم تنگستان روی هم ۷ سال به طول انجامید.

مردم مبارز جنوب ایران در دو قرن اخیر چندین بار با استعمارگران درگیر شده‌اند، اما قیام رئیس‌علی دلواری در خلال جنگ اول جهانی نقطه عطفی در مبارزات مردم جنوب به شمار می‌رود. رئیس‌علی دلواری، هنگام مبارزه با دشمنان در ۱۲ شهریور ۱۲۹۴ شمسی برابر با ۲۳ شوال ۱۳۳۳ قمری در سن ۳۳ سالگی، از پشت سر هدف گلوله یکی از همراهان خائنش قرار گرفت و به شهادت رسید، اما نهضتی که او در جنوب ایران به راه انداخت تا سال‌ها مایه وحشت انگلیسی‌ها بود. پیکر مبارک شهید رئیس‌علی دلواری مدتی در روستای گورک دفن شد اما چندی بعد بنا بر وصیت او، به نجف اشرف انتقال یافت و در قبرستان وادی‌السلام مجدداً دفن شد. با

مصوبه شورای عالی انقلاب روز ۱۲ شهریور، سالروز شهادت رئیس‌علی دلواری به نام «روز مبارزه با استعمار انگلیس» نام‌گذاری شده است.

مقاومت مردم بوشهر علیه استعمار در سخنان امام خامنه‌ای

«استان بوشهر جزو اصیل‌ترین و کهن‌ترین استان‌های این کشور و دارای مردم امتحان داده‌ای است. هر کس با تاریخ این منطقه آشنا باشد، می‌داند که مردم این کرانه طولانی خلیج فارس، به کشورشان، به استقلال کشور، به عزت ملت ایران خیلی خدمت کرده‌اند. در یک دوره‌ای، مستکبران متجاوز و سلطه‌طلب که اهمیت این منطقه از عالم را درک کرده بودند، تصمیم داشتند این حوزه ثروتمند خلیج فارس را به‌طور کامل قبضه کنند و در اختیار بگیرند. همان استعمارگرانی که شبه‌قاره هندوستان را به آن روز درآوردند و با حضور خودشان آن ضربه‌های جبران‌ناپذیر را به آن مردم زدند و در شمال آفریقا به نحو دیگر و در شرق آسیا به نحو دیگر، حاضر نبودند از این منطقه دل بکنند و طمع ببرند. در آن روز، مردم این کرانه طولانی، هم به‌خصوص در استان بوشهر و هم در استان هرمزگان، خیلی خدمت کردند، ایستادگی کردند، شهادت نشان دادند، عزت و ایستادگی ملت ایران را به اثبات رساندند؛ که این یک سابقه تاریخی است برای این منطقه و این چیزها از حافظه تاریخ هرگز زوده نخواهد شد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)

«آن طوری که من مردم عزیز این استان - بوشهر - را دیدم، می‌توانم بگویم که مردمی بسیار اصیل و متدین و انقلابی هستند. مردم اینجا عموماً از یک روح مناعت و نجابتی برخوردارند؛ مردمی هستند که به مسئولان بسیار علاقه‌مندند و به جمهوری اسلامی عشق می‌ورزند. به گذشته این استان هم که نگاه می‌کنیم، همین خصوصیات را می‌بینیم. مردم این استان با انگلیسی‌ها جنگیده و در مقابل نفوذ آن‌ها مقاومت کرده‌اند. همان‌طور که من در صحبت عمومی با مردم بوشهر هم گفتم، مرحوم رئیس‌علی دلواری و جمعی از مبارزان آن روز - که ایشان بنام شدند و الا فقط ایشان نبودند؛ دیگرانی هم از وجوه این استان و همچنین عامه مردم بودند که با ایشان همکاری می‌کردند - با انگلیسی‌ها جنگیدند و در مقابل اشغال، مقاومت کردند. مردم این استان، مردم بسیار نازنینی هستند؛ البته متأسفانه دچار محرومیت هم هستند» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰)

«آنچه در گذشته و سابقه تاریخی ملت ایران و شما مردم عزیز درج و ثبت شده است، حاکی از تدین و شجاعت و اخلاص و نجات شما مردم بزرگوار است. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، اقشار مردم مسلمان ما در این شهر و در این استان، در صفوف مبارزات خود، کارهای شایسته و برجسته‌ای کردند. در مبارزه با رژیم ستم‌شاهی، جوانان شما، مردان شما، زنان شما، تلاش‌های قابل تقدیری انجام دادند بعضی از روحانیون بزرگوار شما - مثل شهید عاشوری - در این راه شربت شهادت نوشیدند. قبل از دوران مبارزات اخیر ملت ایران با رژیم ستم‌شاهی هم مقاومت شما مردم در مقابل تهاجم دشمنان خارجی - انگلیسی‌ها به این منطقه و اشغال بوشهر - که شجاعت‌های رئیس‌علی دلواری برای ملت ایران یک یادگار ارزنده تاریخی است - و هم پشتیبانی‌های شما از مبارزات مرحوم آیت‌الله سیدعبدالحسین لاری، جزو قضایای نادر زمان گذشته است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸).

ایمان به خدا، مایه رفع طمع‌ورزی دشمن

«ما از اصول خود دست نکشیدیم و همان حرف حق قوی را که روز اول زدیم تا آخر زدیم و به فضل پروردگار تا قطرهٔ خونی در رگ‌ها و نفسی در کالبد داریم، آن را خواهیم گفت. راز ایستادگی و اقتدار این نظام این است که آحاد آن با خدا رابطهٔ قلبی و اعتقادی و پیوند ولایتی دارند. مردم ایران ثابت کردند که دشمن نمی‌تواند به آن‌ها طمع ورزد؛ علتش همین ایمان به خدا و کار برای رضای اوست» (پورفاضلی ۱۳۹۴: ۲۵۰).

رئیس‌علی دلواری قهرمان بی‌مانند جنوب که با کسب حکم جهاد از علما به قیام علیه استعمار انگلیس پرداخت و با ایمان به خدا طمع‌ورزی دشمن را در سواحل خلیج فارس ناامید کرد. یکی از ویژگی‌های شهید در برهه حساس دفاع از میهن در پرتو ایمان به خدا بود که توانست بر دشمن چیره شود. زمانی که انگلیس در سال ۱۳۳۳ ه.ق بوشهر را به تصرف در آورد، شیخ محمدحسین برازجانی علیه آن‌ها فتوای جهاد می‌دهد. رئیس‌علی در مکتوبی به او می‌نویسد من حاضرم جان خود را در راه اسلام، آرمان‌های اسلام و وطنم فدا کنم:

«هر آیینی تا حال پروانه‌وار خود را فدای ملت و وطن و اسلامیت کرده بودم» (بیات، ۱۳۷۷:

امام خامنه‌ای نیز در سخنرانی‌های خویش به ایمان مستحکم رئیس‌علی اشاره دارد و ایشان را جوان مؤمن خطاب می‌کند: «نام سردار مؤمن و شجاعی مثل شهید «رئیس‌علی دلواری» از نام‌هایی است که همیشه دل‌های مؤمن را که آشنایی به وضع او و مبارزات او داشته‌اند، در سراسر این کشور به خود جذب می‌کرده است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۹).

کوتاه شدن دست دشمن، سنت الهی

«این، سنت خداست. مال زمان ما هم نیست. در هر زمانی که عده‌ای از مؤمنین به اقامه دین کمر ببندند، خدا به آن‌ها توفیق خواهد داد. این، وعده صریح قرآن و سنت لایتغیر الهی است» (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۵۲).

رهبر انقلاب مجاهدت‌های رئیس‌علی و قیام ایشان در برابر ظالمان را یک سنت الهی برمی‌شمارد و وی را نمونه ایستادگی در مقابل نفوذ بیگانگان می‌داند و می‌فرماید: «ما یاد رئیس‌علی دلواری را از این جهت گرامی می‌داریم که این مرد شجاع، در راه اعتقاد دینی خود، تنها و در غربت با دشمنان جنگید؛ این برای ما چیز بسیار باارزشی است... در آن روزگاری که ملت ایران همه در خواب بودند جز عده بسیار کمی در گوشه و کنارهای کشور و بیگانگان از این غفلت مردم سوءاستفاده می‌کردند و دشمن بر مناطق مختلفی از کشور عزیز ما تسلط پیدا کرده بود؛ در تهران، نمایندگان دولت‌های انگلیس و روس، آزادانه حکمرانی می‌کردند و از پادشاهان آن زمان هم حساب نمی‌بردند؛ در منطقه فارس هم همین‌طور؛ در بسیاری از مناطق دیگر کشور، نمایندگان بیگانه مال مردم را می‌خوردند و بر آن‌ها حکمرانی می‌کردند و با ملت ایران با تحقیر برخورد می‌کردند؛ در یک چنین شرایطی، در هر گوشه‌ای از این کشور، مردان شجاعی پیدا شدند که به حکم دین، جهاد را بر خودشان واجب دانستند و فکر نکردند که با غربت و دست‌خالی نمی‌شود کاری را انجام داد؛ مردان خدا این گونه‌اند. یکی از این افراد، همین رئیس‌علی شماس است» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰).

فضیلت جهاد در برابر دشمن

«یکی از نکات برجسته در فرهنگ اسلامی، که مصداق‌های بارزش، بیشتر در تاریخ صدر اسلام و کمتر در طول زمان دیده می‌شود است، فرهنگ رزمندگی و جهاد است. جهاد هم فقط به معنای

حضور در میدان جنگ نیست؛ زیرا هرگونه تلاش در مقابله با دشمن، می‌تواند جهاد تلقی شود» (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۵۵).

اگر رئیس‌علی‌ها در غربت به شهادت نمی‌رسیدند، امروز ملت ایران به این عظمت نمی‌رسید. (خامنه‌ای، ۱۳۷۰).

مبارز شجاع و جوان که رئیس‌علی همه ملت ایران است با آگاهی از فضیلت جهاد در راه خدا و برای رضای خدا جهت دفاع از میهن خویش و در راه آرمان‌های اسلام همراه با علما، جهاد دفاعی را بر خود واجب دید. وی احساس تکلیف در این رابطه را از واجبات خود برمی‌شمرد و دفاع از مظلوم را از سیره اهل بیت عصمت و طهارت می‌دانست و شوق به شهادت در وی شعله می‌کشید. صبغه دینی و مذهبی و اسلام‌خواهی به‌عنوان ریشه هدف و اساس حرکت رئیس‌علی در یکی از مکتوبات به آیت‌الله مجاهد برازجانی که همان جهاد و شهادت است کاملاً مشهود است:

«قربانت گردم، درجه بهشت پیدا کردن و شربت شهادت را داوطلبانه خواستن باید همتی عالی و عزمی راسخ داشت... کسی که حکم سخت علماء دیده باشد و حکم امام باشد و جنگ نکند بهانه آن چیست؟... همین قدر با خود خیال کردم که بنی‌هاشم در مدینه بسیار باقی ماند، جز حضرت سید الشهداء که به‌تنهایی در صحرای کربلا با لب‌تشنه شهیدش کردند و در کوفه، حبیب بن مظاهر به‌تنهایی به یاری آن امام مظلوم حرکت کرد... و از این طرف هم حکم محکم علمای اعلام بر وجوب جهاد، البته خدا با ماست و فتح و نصرت نصیب جیش اسلام خواهد بود. در خانه نشستن و راحت طلبیدن، تمام وسوسه شیطان است. مستحق آن نیستیم که خدا و رسول (ص) را از خود خشنود سازیم؟» (موسوی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۴۳).

ایستادگی در برابر تعرض دشمن

«مقصود از مبارزه این است که ملت ایران، در مقابل کید و تعرض و دست‌اندازی و تلاش‌های سیاسی دشمن و انواع و اقسام کارهایی که می‌کند تا دوباره کشور ایران را به یکی از اعمار خود تبدیل نماید با شدت و قدرت خواهد ایستاد و مقاومت خواهد کرد، مبارزه، یعنی این. مبارزه با استکبار» (پورفاضلی ۱۳۹۴: ۲۵۷). «برای ما که یک شخصیت مبارز، مجاهد، مدافع از حریم کشور را که با آن شرایط دشوار آن وقت، با آن تنگدستی‌ای که او و رفقاییش داشتند، این جور مبارزه

کند، این جور دشمن را به ستوه بیاورد - که رئیس‌علی دلواری واقعاً انگلیس‌ها را به ستوه آورد - و بالاخره با خیانت بعضی از خودی‌ها به شهادت برسد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸).

رئیس‌علی و همراهانش، در برابر استعمار یک قیام مستقل و بدون تکیه بر بیگانگان انجام دادند. اصالت، اسلامیت، عدم وابستگی به بیگانگان و... از جمله ویژگی‌های قیام رئیس‌علی دلواری در بوشهر علیه انگلستان بود. زمانی که انگلیسی‌ها در جنگ جهانی اول زمانی که بوشهر را اشغال می‌کنند، پرچمی را به بالا برده و تمبری منتشر کرده‌اند که روی آن به زبان انگلیسی (بوشهر در اشغال انگلستان)؛ اما با مبارزاتی که رئیس‌علی دلواری و هم‌زمانش انجام می‌دهند؛ شاهد این هستیم که انگلستان کمتر از یک سال این پرچم را پایین می‌آورد و پرچم ایران را جایگزین آن می‌کند. این پیروزی محقق نمی‌شد مگر با مقاومت، ایثار و شهادتی که مردم جنوب ایران و به‌خصوص بوشهر (شهید رئیس‌علی) از خود نشان دادند.

بی‌اعتنایی به تهدیدات دشمن

تهدید دشمن، یک چیز قهری و طبیعی است. هر ملتی بخواهد مستقل زندگی کند و تحت سیطره قدرت‌های بین‌المللی نباشد، با اخم و تهدید و زبان خشن و تیز آن‌ها روبه‌رو خواهد شد (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۶۰). در ماجراهای تهاجم انگلیسی‌ها به این منطقه و اشغال بوشهر که شجاعت‌های رئیس‌علی دلواری برای ملت ایران یک یادگار ارزنده تاریخی است (خامنه‌ای، ۱۳۷۰).

بعد از اشغال بوشهر، توسط انگلیسی‌ها، رئیس‌علی به مقابله با آن‌ها پرداخت و با درگیری‌ها پراکنده و شبیخون مکرر به نیروی دشمن، مانع از انجام برنامه‌های آنان گردید. انگلیسی‌ها که کانون خطر را دلواری و سرسخت‌ترین دشمن خود را رئیس‌علی می‌دانستند، تلاش نمودند با تطمیع، وی را جذب و سیاست همیشگی خود را در خشتی نمودن خطرات او را تطمیع کنند؛ اما با پاسخ سرسخت رئیس‌علی مواجه شدند. سرانجام مجاهدان دلواری چندین بار متجاوزان را شکست دارند. شکست نیروهای انگلیسی، علاوه بر تقویت روح مجاهدین تنگستانی، موجب انعکاس وسیع منطقه‌ای و جهانی پیروزی مجاهدین می‌گردد. خبر مسرت‌بخش پیروزی،

به سرعت، در مناطق هم‌جوار می‌پیچد و شعاع قیام را به دشتی، دشتستان، کازرون، فیروزآباد و شیراز کشاند.

فشار به خاطر درستی راه

«اینکه دشمن فشار می‌آورد و الآن هم باکمال شدت فشار می‌آورد، به خاطر درستی راه است. ملاک حق و باطل، در اینجا معلوم می‌شود.» (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۶۰).

«تطمیع و تهدید رئیس‌علی توسط انگلیسی‌ها در آن برهه حساس، نشان از مؤثر بودن شخصیت و موقعیت وی در نظر قوای انگلیس داشت و پاسخ صریح و قاطعش در رد آن پیشنهادها، بیانگر اراده قوی او در برابر دشمنان دین و میهن بود. رئیس‌علی به دنبال پاسخ دندان‌شکن خود، از یک‌سو به ارسال پیام به سران طوایف و کدخدایان مناطق هم‌جوار اقدام نمود و از سوی دیگر شخصاً به تقویت نیروهای تحت امر خود پرداخت. ارتباط وی با علماء و کسبه بوشهر، از جمله میرزا علی کازرونی، سید محمدرضا کازرونی و سید مهدی بهبهانی، موجب گردید حرکت نیروهای انگلیسی تحت نظر و برنامه‌های آنان مورد شناسایی قرار گیرد. این ارتباط و حمله او به نیروهای انگلیسی در ۱۲ ژوئیه (۱۰ رمضان ۱۳۳۳) خشم انگلیسی‌ها را برمی‌انگیزد و آن‌ها نقشه حمله به دلواری و قلع‌وقمع رئیس‌علی را پی‌ریزی می‌کنند» (موسوی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۴۴).

رئیس‌علی در قسمتی از نامه خو به آیت‌الله مجاهد چنین می‌نگارد: «امروز روزی است که هرکس ادعای شرف و اسلامیان و وطن‌پرستی دارد، باید امتحان داده از بوتۀ امتحان بی‌غل‌وغش به درآید، چنانچه عقلاً فرموده‌اند:

خوش بود گر محک تجربه آید به میان / تا سیه روی شود هرکه در او غش باشد
انگلیسی‌ها انتشار می‌دهند که «فلان، حمایت قنصل جرمن دارد» به حول و قوه خداوندی، از هیچ‌کس اندیشه و باک ندارم. می‌خواهند به تشر، بنده را بترسانند... اگر از مردم مأیوس شده‌اید که همراهی ندارند اجازه بفرمایید تا خودم هنگامه بلند کنم و دست به کار شوم.» (بیات، ۱۳۷۷:

مذمت عقب‌نشینی در برابر دشمن

«اگر ملتی از عزت و شرف خود دفاع نکند و از هدف‌های خود دست بکشد و از گردن کلفت‌های عالم بترسد و حرف خود را پس بگیرد و در میدان مواجهه با دشمن عقب‌نشینی کند، سرنوشتش چیز دیگری خواهد بود» (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۶۱).

«رئیس‌علی دلواری قهرمان مبارزه با استعمار انگلیس است و ملت ایران همانند شهید رئیس‌علی دلواری که در مقابل انگلیس ایستادگی کرد، امروز در برابر قدرت‌های متجاوز به سرکردگی آمریکا ایستاده است و از دشمنان خود هیچ واهمه‌ای در دل ندارد.» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰) رئیس‌علی در سفری که به اتفاق خالو حسین دشتی (از مبارزان فعال قیام جنوب کشور)، در اوایل ماه رمضان سال ۱۳۳۳ هجری قمری به بوشهر داشته است، ضمن ملاقات با حاج سید محمدرضا کازرونی، یکی از روحانیون مبارز بوشهر که از جمله تجار درستکار و مؤمن و وطن‌دوست بود، در منزل ایشان به کلام الله مجید سوگند یاد می‌کند؛ که به سوگندنامه رئیس‌علی مشهور است:

«اگر انگلیسی‌ها بخواهند بوشهر را تصرف و به خاک وطن تجاوز نمایند، در مقام مدافعه برآیم و تا آخرین قطره خون من بر زمین نریخته است، دست از جنگ‌وستتیز با آنان نکشم و اگر غیرازاین رفتار کنم، در شمار منکرین و کافران به تو (قرآن) باشم و خدا و رسول از من بیزار باشند» (رکن‌زاده آدمیت، ۱۳۲۷: ۷۹).

عدم تسلیم در مقابل زیاده‌خواهی دشمن

«آنچه دشمن باید بداند، این است که با تشر زدن و به کار بردن ادبیات زورمدارانه و قلدرمآبانه نمی‌تواند ملت ایران را وادار به تسلیم کند. آن چیزی که برای ملت ما روشن و مسلم است، این است که هرگونه سلطه خارجی در این کشور، سعادت دین و دنیای او را تهدید و ذلت و تحقیر را بر او تحمیل خواهد کرد» (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۶۶).

«اوج شروع جریان مقاومت با چهارچوب دینی و اسلامی در طول سال‌های متممادی گذشته، در کشور دوران قیام مردم بوشهر بوده است. انگلیسی‌ها در ساحل بوشهر پیاده شدند و علما ایستادگی کردند. حرکت این‌ها - رئیس‌علی دلواری - رسوخ روح دینی مجاهدت بر انگلیس را

در ملت ما نشان می‌دهد. این‌ها وارد میدان مبارزه با انگلیسی‌ها شدند. یک نمونه‌اش همین رئیس‌علی دلواری است که به نظر من جا دارد از این مرد تجلیل بشود» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸).

شهید رئیس‌علی نمونه کامل مؤمن، باایمان است که بزرگ‌مردان ما باید از او درس بیاموزند. وی در مقابل زیاده‌خواهی دشمن، تطمیع‌های آن‌ها مرعوب نمی‌شد و تا پای جان ایستادگی می‌کرد و باشرف در این مسیر گام برمی‌داشت. نامه تهدیدآمیزی از طرف مقامات انگلیسی به رئیس‌علی نگاشته شد که در آن اعلام شده بود: «چنانچه بر ضد دولت انگلیس قیام و اقدام کنید، مبادرت به جنگ می‌نماییم. در این صورت خانه‌های تان ویران و نخیلات تان را قطع خواهیم کرد.» رئیس‌علی در پاسخ نوشت: «خانه ما کوه است و انهدام و تخریب آن‌ها خارج از حیطه قدرت و امکان امپراتوری بریتانیای کبیر است. در صورتی که آن دولت اقدام به جنگ نماید تا آخرین حد امکان مقاومت خواهیم کرد» (موسوی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۴۴).

عدم انفعال در برابر دشمن

در مقابل دشمنان خدا؛ یعنی استقامت، ایستادگی مطلق، از دشمن نترسیدن، از دشمن حساب نبردن، در مقابل دشمن به انفعال دچار نشدن. این خیلی مهم است که انسان در مقابل دشمن، دچار انفعال نشود. تمام سعی امروز دنیای مادی مستکبر یعنی همین دولت‌های استکباری که زمام مسائل اقتصاد و تسلیحات عالم و حتی در موارد بسیاری، فرهنگ خیلی از کشورها را هم در دست دارند این است که هر جا مقاومتی هست، آن را از طریق منفعل کردن خرد کنند (پورفاضلی، ۱۳۹۴: ۲۶۸).

رئیس‌علی دلواری قهرمان مبارزه با استعمار انگلیس است و ملت ایران همانند شهید رئیس‌علی دلواری که در مقابل انگلیس ایستادگی کرد، امروز در برابر قدرت‌های متجاوز به سرکردگی آمریکا ایستاده است و از دشمنان خود هیچ واهمه‌ای در دل ندارد. بدون تردید با تفضل خداوند بر ملت‌های مسلمان، اسلام کاخ‌های جاهلیت را در تمام دنیا ویران خواهد کرد و مظلوم آن را نجات خواهد داد (خامنه‌ای، ۱۳۷۰).

رئیس‌علی دلواری مجاهدی بود که در عرصه سیاسی و نظامی نبوغی ویژه داشت. وی با پیوند با مرجعیت دینی بر ایمانش افزود. وی برای رضای خدا در مقابل هرگونه پیشنهاد مادی و تطمیع استوار بود و در برابر دشمن شجاعانه برخورد می‌کرد و منفعل نبود. نقل شده است:

انگلیسی‌ها که دشمن اصلی خود را رئیس‌علی می‌دانستند از طریق نمایندگان حیدرخان حیات داودی سعی در تطمیع وی نمودند و پیشنهاد چهل هزار پوند در قبال خودداری از قیام علیه قوای بریتانیا را ارائه نمودند؛ اما رئیس‌علی این پیشنهاد شرم‌آور را نپذیرفت و اعلام کرد: «چگونه بی‌طرفی اختیار کنم درحالی‌که استقلال ایران در معرض خطر جدی قرار گرفته است» (فراشبندی، ۱۳۶۵: ۳۰). پاسخ قاطع رئیس‌علی که نشان از ایمان، آگاهی، استقلال و احساس مسئولیت او داشت، باعث خشم فرماندهان انگلیسی گردید.

نقش مرجعیت و روحانیت در جهاد تبیین و دشمن‌شناسی

ما علمای بزرگی را از میان مسلمین ایران می‌بینیم که شئون بسیار تعیین‌کننده‌ای در امر حرکت تاریخ برعهده گرفته‌اند. اگر به مبارزات دوران مشروطه و بعد از مشروطه و قبل از مشروطه و مبارزات علمای همین استان فارس و مبارزات و مجاهدات عجیب و بسیار برجسته مرحوم آسید عبدالحسین لاری و مبارزات علمای همین بوشهر خودتان، مثل مرحوم آسید عبدالله بلادی و بعد حضور مراجع عظام تقلید در اغلب قضایای مهم این کشور و سپس مبارزات علمای سایر شهرها را در سرتاسر کشور نگاه کنید، نقش تعیین‌کننده‌ای را از علمای بزرگ مشاهده خواهید کرد. همین استان شما (بوشهر) همین‌طور بوده است. آن روزی که انگلیسی‌ها در زمان محمدشاه قاجار در بوشهر پیاده شدند، برای این‌که او هرات را زیر فشار قرار داده بود، اینجا اهرم فشاری برای او به وجود آمد. چه کسی در مقابل اینها ایستاد؟ چه کسی به امثال رئیس‌علی فتوا داد و برایشان بیان کرد و تشویق کرد و تحریض کرد و به مردم دلگرمی و قدرت داد؟ غیر از علما چه کسانی بودند؟ (خامنه‌ای، ۱۳۷۰).

در قیام مردم جنوب به رهبری رئیس‌علی دلواری، علما و روحانیون نقش تعیین‌کننده‌ای را در این قیام جهت مشروعیت بخشیدن به جهاد دفاعی را ایفا کردند. به طوری‌که منزل علامه بلادی بوشهری در شهر بوشهر مرکز مبارزه با انگلیسی‌ها و اهداف شوم و پلید آنان شد. وی در سخنرانی‌های عمومی خود در مساجد و منابر شدیداً به انگلستان حمله می‌کرد و مردم را به مبارزه با نیروهای انگلیسی و هواداران آنان تشویق می‌نمود. آن مرحوم جهت آگاه‌سازی و لزوم مقابله با دشمن کتاب لوایح و سوانح را در این باره به رشته تألیف درمی‌آورد. در آستانه جنگ

جهانی اول، علامه بلادی بوشهری نیز به‌عنوان برجسته‌ترین رهبر روحانی و مذهبی مخالف اهداف انگلیس در بوشهر و نواحی جنوب ایران به شمار می‌آمد و طی فتوایی که صادر کرد، دفاع از کشور را واجب اعلام نمود: «... دولت جبار و ستمگر انگلیس قصد حمله به خاک ما را دارد؛ بر ما واجب است که از خود دفاع کنیم». وی از همان ابتدا با حرکت ضد اسلامی رضاخان مخالفت کرد و در این زمینه مرتباً با مرحوم آیت‌الله مدرس در تماس بود.

«در بوشهر، عالمان زیادی به حمایت از رئیس‌علی پرداختند. از جمله آیت‌الله «سیدعلی نقی دشتی» که رئیس‌علی شخصاً نزد او رفته بود تا بین خان‌های دشتی اتحاد ایجاد کند و نیز سیدمرتضی علم‌الهدی اهرمی و میرزا باقر گزدرازی که با لباس روحانیت دوشادوش تنگستانی‌ها جنگیدند.» (دوانی، ۱۳۶۰: ۲۷۲). یکی دیگر از علمای مبارز و با بصیرت آیت‌الله مجاهد برازجانی بود. رئیس‌علی در نامه‌ای به مجاهد برازجانی ضمن قدردانی از پاسخ قاطعانه ایشان به نماینده انگلیس، نظر ایشان را جهت جنگ با انگلیسی‌ها جویا شده و از ایشان درخواست حمایت نمود. آیت‌الله مجاهد نیز صورتی از حکم جهادی که مراجع شیعه از نجف اشرف ارسال داشته بودند به ضمیمه حکم خود مبنی بر وجوب جهاد با کفار انگلیسی و جلوگیری از رخنه آن‌ها به بنادر جنوب، دشتستان و تنگستان و لزوم همکاری خوانین این مناطق و بسیج مردم مسلمان برای رفتن به میدان جنگ صادر کرد و برای همه خوانین فرستاد و در بین اهالی پخش کرد (حسینی، ۱۳۸۸: ۳۹).

تشکیل بسیج مردمی

شهادت یک جوان، فقط به صرف این که وارد میدان شد، تفنگش را برداشت، مردم را جمع کردند و مشغول مبارزه شدند، وقتی که شهید شد، شیراز غوغا شد، مجلس ترحیم عظیمی برگزار شد. در آن مجلس کسانی منبر رفتند، مردم را تحریک کردند، مردم راه افتادند، آمدند. انگلیسی‌ها مجبور شدند که مناطق جنوب و بوشهر را تخلیه کنند. به خاطر این دیدند از همه جا مردم دارند می‌آیند... این جوان مبارز، با آن روحیه دینی خود، وارد میدان می‌شود و مبارزه می‌کند و افراد دورش جمع می‌شوند. البته او شروع‌کننده نبوده و جز برجسته‌های این جریان بوده، شروع‌کننده همان علما هستند. (امام خامنه‌ای) شجاعت‌های رئیس‌علی دلواری و نیز پشتیبانی مردم بوشهر از مبارزات آیت‌الله سید عبدالحسین لاری و شجاعت‌های شهید عاشوری از جمله یادگارهای ارزنده تاریخی ایران است و حضور چشمگیر مردم در صحنه‌های مبارزات و مقاومت در جنگ تحمیلی و پاسداری از مرزهای آبی کشور نشانه‌هایی از افتخارات مردم دلیر استان بوشهر محسوب می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۷۰).

شهید رئیس‌علی الگوی مبارزه با دشمن و نمونه مقاوم ایستادگی در برابر هرگونه تعرض و هجوم استعمارگران چندملیتی به بوشهر است. ایشان با تشکیل جهاد مردمی و بسیج نیروهای مبارز علیه قوای اشغالگر در برابر تعرض دشمن، ایستاد. چنان‌که تاریخ گواهی می‌دهد همواره عملیات جنگی با حضور رئیس‌علی، توأم با موفقیت و پیروزی بود و با وجود هم‌زمانی چون زائر خضر خان و شیخ حسین خان، حضور رئیس‌علی در صحنه‌های مبارزه پشوانه و دلگرمی شایان توجهی برای مجاهدین بود.

بحث و نتیجه‌گیری

مردم بوشهر در جوار خلیج فارس، همواره در برابر ظلم و استکبار مقاومت کرده و این منطقه به پایتخت و دارالحماسه مبارزه با استعمار مشهور است. رئیس‌علی دلواری سبیل مقاومت جنوب کشور، با کسب حکم جهاد از علمایی چون علامه بلادی بوشهری و با تاسی از قرآن و سیره معصومین، علیه استعمار انگلیس قیام کرد و حماسه آفرید. ایشان با بصیرت و ولایتمداری، بسیج مردمی علیه چپاول گران تشکیل داد. این حرکت مردمی باعث خیزش عمومی شد. شاخصه‌های گوناگونی در بیانات امام خامنه‌ای در سخنرانی‌های ایشان از رئیس‌علی دلواری ذکر شد که حاکی از تیزهوشی ایشان و بر دشمن‌شناسی او تأکید دارد. شهید رئیس‌علی دلواری به‌عنوان رئیس‌علی ملت ایران و الگوی دشمن‌شناسی در این بیانات معرفی شده است. برخی از شاخصه‌های فرهنگ دشمن‌شناسی رئیس‌علی دلواری در آینه بیانات امام خامنه‌ای عبارت‌اند از: فشار دشمن به خاطر درستی راه، ایستادگی در برابر تعرض دشمن، فضیلت جهاد در برابر دشمن، عدم تسلیم مقابل زیاده‌خواهی دشمن، سر سخت بودن در مقابل دشمن، نقش مرجعیت، بسیج مردمی و ...

منابع و مأخذ

- موسوی نژاد، علی (۱۳۷۳). عصر رئیس‌علی دلواری در تاریخ، کنگره هشتادمین سالگرد رئیس‌علی دلواری
- یاحسینی، قاسم (۱۳۷۶). رئیس‌علی دلواری، تهران، پردیس دانش.
- رکن‌زاده آدمیت، محمدحسین (۱۳۵۷). فارس و جنگ بین‌المللی، تهران، اقبال.
- رکن‌زاده آدمیت، محمدحسین (۱۳۲۷). دلیران تنگستان، تهران، اقبال.
- حاجی نژاد، غلامرضا (۱۳۷۱). تحلیلی بر زندگی و مبارزات رئیس‌علی دلواری، بوشهر، نشر شروه.
- دوانی، علی (۱۳۶۰). نهضت روحانیون ایران، جلد اول، مشهد، بنیاد فرهنگی امام رضا (ع).
- حسینی، ابوالحسن (۱۳۸۸). نقش آیت‌الله مجاهد برازجانی در قیام شهید رئیس‌علی دلواری، تهران، انتشارات آیین جنوب.
- موسوی نژاد، سیدعلی (۱۳۸۸). عصر رئیس‌علی دلواری در تاریخ مبارزات مردم ایران علیه استعمار، مجله شاهد یاران، شماره ۵۲.
- فراشبندی، علیمراد (۱۳۶۵). جنوب ایران در مبارزات ضد استعماری. ناشر: شرکت سهامی انتشار.
- پورفاضلی، سید امیر (۱۳۹۴). دشمن‌شناسی، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۰-۱۴۰۰). پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری.
- بیات، کاوه (۱۳۷۷). اسناد جنگ جهانی اول در جنوب ایران، تهران، نشر همسایه.